Ema Čolaković

RATIMIR GREGURIĆ O POČETCIMA PUČKE ŠKOLE U CRIKVENICI

Ema Čolaković
samostalna istraživačica
HR 51241 Križišće
emacolakovic5@gmail.com

UDK 373.3(497.5Crikvenica)
Stručni rad

Rad donosi predgovor i transkript manje poznate studije Ratimira Gregurića, crikveničkog istraživača, o povijesti pučke škole u Crikvenici. U predgovoru se, uz pregled literature, Gregurićev sažetak Prvih osam decenija škole u Crikvenici *smješta u kontekst njegova istraživačkog rada te se iznose podatci o sudbini studije nakon njegove smrti. Transkribirani tekst prikazuje okolnosti osnutka škole, položaj učitelja i organizaciju obrazovnog sustava od konca 18. do druge polovice 19. stoljeća. Transkript je priređen uz minimalne intervencije radi očuvanja izvornosti dokumenta.*

Ključne riječi: *Ratimir Gregurić, školstvo, pučka škola, Crikvenica, 19. stoljeće, povijest obrazovanja*

Uvod

Ratimir Gregurić, crikvenički istraživač amater, 13. lipnja 1942. godine dovršio je rad na studiji o povijesti lokalne pučke škole. Po završetku pisanja sažetak studije poklonio je školi „da bude kao prilog, odnosno nadopuna školskoj spomenici“, a opsežniji je tekst planirao objaviti po završetku rata.[1] Zbog nepovoljnih povijesnih okolnosti i autorove prerane smrti, rukopis je ostao neobjavljen, a Gregurićev doprinos lokalnoj historiografiji desetljećima je bio zanemaren. Digitalizacija i objava ovoga sačuvanog sažetka stoga predstavljaju nužan korak prema revalorizaciji njegova rada.

1 Vidi: *R. Gregurić: Prvih osam decenija škole u Crikvenici (transkript)* [niže u tekstu].

Cilj je ovog rada predstaviti Gregurićev tekst i pružiti historiografski kontekst neophodan za njegovo razumijevanje kao svojevrstan predgovor sažetku. Uz pregled dostupne literature i arhivskih izvora koji se referiraju na Gregurićev opus, u njemu se nudi sažet osvrt na autorov istraživački put i okolnosti nastanka samog djela. Iako sam sažetak nije imenovan, autor se na njega u drugim djelima referira nazivom *Prvih osam decenija škole u Crikvenici* te je zbog toga zadržan u transkriptu. Pri obradi teksta primijenjena je metoda kritičke transkripcije kojom se nastojala očuvati izvorna struktura i jezik rukopisa. Intervencije u tekstu svedene su na minimum (uglavnom tehničke prirode), a historiografska se analiza temelji na usporedbi navoda s relevantnom literaturom.

Od zaborava do ponovnog otkrića

Više od pola stoljeća od završetka Gregurićeva djela o crikveničkoj školi, u predgovoru monografije *200 godina postojanja i djelovanja osnovne škole u Crikvenici,* Milivoj Čop piše: „Postoji tvrdnja da je Kazimir[2] Gregurić […] napisao poduži prikaz o prošlosti škole koji nikad nije objelodanjen. Navodno se poslije njegove smrti zagubio“ (Čop 1998: 5). Činjenica da se autor navodi pod pogrešnim imenom (Kazimir umjesto Ratimir) upućuje na tadašnju nedostupnost njegovih zapisa, ali potvrđuje da je u lokalnoj zajednici postojala svijest o postojanju zapisa.

U nekoliko godina nakon objave Čopove monografije, situacija se mijenja. Dio se Gregurićevih djela pronalazi i postaje poznat široj javnosti, a pojedini se autori počinju koristiti njegovim djelima u vlastitim istraživanjima. Tako se već Vladimir Uremović (2002), u monografiji o pavlinima u Crikvenici, poziva na njegove manuskripte pod nazivima *Građa za povijest Crikvenice* i *Kronika Crikvenice.* Nedugo nakon toga Đurđica Ivančić Dusper objavljuje opsežniji članak o njegovu životu i djelu, od rođenja u Ravnoj Gori 1916. godine do prerane smrti 1946. godine, s osvrtom na neka njegova važnija postignuća i sačuvane radove na temelju njegovih zapisa (Ivančić Dusper 2004: 297). Muzej Grada Crikvenice 2024. godine dobio je u posjed Gregurićeve zapise zahvaljujući darovanju Slavka Matejčića u čijoj obitelji su se dokumenti čuvali od polovice 20. stoljeća.

Crtica iz života i istraživačkog rada

Ratimir Gregurić započeo je s radom 1940. godine kad mu je u planu bilo provesti etnografsko istraživanje na području Crikvenice u kojem bi pri-

2 Moguće je da je do zabune došlo zbog postojanja učitelja Kazimira Greguranića koji je, kako navodi Gregurić u sažetku, od 1822. godinu dana radio u crikveničkoj školi.

kupio i zabilježio usmena svjedočanstva svojih sugrađana. Međutim, nakon neuspjelog pokušaja da ih potakne na pripovijedanje o prošlim vremenima, odustaje od prvotne zamisli i kreće s pisanjem povijesti Crikvenice. Iako je bio entuzijastičan u vezi s tim zadatkom, ubrzo je uvidio da je i on bio previše zahtjevan, ponajviše zbog opsega građe i složenosti tematike (MGC, kut. 246, Z-RUK 004).

Nakon početnih metodoloških poteškoća u prikupljanju etnografske građe, Gregurić se 1941. godine posvećuje sabiranju dokumenata o povijesti pučke škole, što u svojem dnevniku označava kao svoj najznačajniji projekt. U dnevniku Gregurić navodi kako je proveo statističku analizu, pripremio dijagrame i organizirao građu u školskom arhivu. Iz njegova je rada nastala opsežna studija na temelju školskih podataka iz koje je proizašao sažetak u nastavku (MGC, kut. 246, Z-RUK 004). Danas su ti spisi izgubljeni pa je umjesto opsežne studije ostao sačuvan samo sažetak rada poklonjen školi kako bi služio kao prilog ili nadopuna školskoj spomenici.[3]

Važnost studije

Izvornik sažetka danas je pohranjen u arhivu Osnovne škole Vladimira Nazora u Crikvenici, dok se njegova fotokopija čuva u arhivu Muzeja Grada Crikvenice.[4] Kako je već spomenuto, iako sam dokument nema naslov, u svojem ga dnevniku Gregurić spominje pod nazivom *Prvih osam decenija pučke škole u Crikvenici* što je, u nastavku, zadržano kao svojevrstan naslov djela (MGC, kut. 246, Z-RUK 004).

Kako navodi u svojem dnevniku, potreba za opsežnim istraživanjem nastala je zbog pogrešaka u školskoj spomenici i želje za otkrivanjem istine o početcima pučke škole (MGC, kut. 246, Z-RUK 004). U niže transkribiranom tekstu Gregurić donosi informacije o godini osnutka škole, ljudima važnim za njezine početke te okolnostima u kojima je škola nastajala i djelovala. Pruža podrobnije informacije o učiteljima koji su ondje poučavali, o sustavu školovanja, a posebno ističe i pitanje žena u obrazovnom sustavu – bilo kao učiteljica, ravnateljica ili kao učenica. Vrlo je zanimljivo iz suvremene perspektive obratiti pozornost na način na koji u svojem dnevniku rada izdvaja i oštro kritizira određene manjkavosti školske spomenice. Primjerice, zapis ravnateljice Polić, koja je za sebe napisala da je bila prvi „ženski ravnatelj", ispravlja da je prva ravnateljica bila Anka Sertić. Također, spominje kako je Polić za godinu osnutka škole zapisala 1875. godinu, iako „još i sad žive učenici iz 1865!" (MGC, kut. 246, Z-RUK 004).

3 Vidi: u R. *Gregurić: Prvih osam decenija škole u Crikvenici (transkript)* [niže u tekstu].

4 U arhivi Muzeja Grada Crikvenice može se pronaći pod sljedećom oznakom: *Gregurić, Ratimir, Prvih osam decenija pučke škole u Crikvenici* (fotokopija), kut. 246, Z-RUK 005.

Godina osnutka škole bila mu je od velikog interesa, što se očituje i u njegovu dnevniku i u sažetku koji je darovan školi. Kako bi došao do točnih podataka, prionuo je pregledavanju dostupne literature. Uz pomoć tadašnje ravnateljice Zore Zastavniković došao je i do bilješke ravnatelja Grohovca na 14. stranici školske spomenice. Ondje je naveo da je, prema pričama starijih stanovnika, 1887. godine trebala biti stogodišnjica škole.[5]

Potvrde je tražio u kontradiktornoj literaturi koja je u njegovo doba bila dostupna, a to su djelo Emilija Laszowskog *Gorski kotar i Vinodol* i Cuvajeva *Građa za povijest školstva.* Prema Laszowskom, škola je utemeljena tek 1820. godine (Laszowski 1923: 214) pa se i sam Gregurić poveo tom informacijom u starijim djelima (MGC, kut. 246, Z-RUK 001). Po provedbi istraživanja u školskom arhivu, Gregurić se u kasnijim radovima, uključujući *Prvih osam decenija pučke škole u Crikvenici,* ipak ispravio. U sažetku navodi kako je, sređujući arhiv, pronašao pismo učitelja Lukanovića u kojem je početak škole smješten u 1797. godinu. Potvrdu za taj navod pronašao je u tad teže dostupnom djelu Antuna Cuvaja, u kojem se u pregledu informacija o crikveničkoj školi također navodi ista godina kao godina početka (Cuvaj 1910: 266–267).

U sažetku Gregurić navodi kako se nastava u početku odvijala prema školskom redu „Allgemeine Schulordnung", punim nazivom *Die Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen* (Opći školski red za njemačke normalne, glavne i trivijalne škole). Riječ je o dokumentu koji je od 1774. godine bio temeljni zakonodavni dokument obrazovnog sustava u Habsburškoj Monarhiji te je bio rezultat dugogodišnjeg rada na reformi školstva. Pitanja školstva, tradicionalno u rukama crkvenih redova i organizacija, ovim je došlo u ruke svjetovnih vlasti (Švoger – Horbec 2017: 49). Osim vrlo sažetih informacija o samome obrazovnom sustavu, Gregurić u sažetku donosi i detaljan popis predmeta koji su se u školi predavali i tjedno opterećenje po predmetu. Također, izrazito je zanimljiv osvrt na broj učenika i sastav razreda u kojem donosi informaciju da svega 26,23 % sposobne djece uistinu polazi nastavu, od toga samo jedna učenica na 63 dječaka.[6]

Osim statističkih podataka, posebnu vrijednost Grgurićeva djela možemo uočiti u njegovim komentarima na društvene odnose koji prožimaju čitav rad. Iako je ton uglavnom stručan, a informacije predstavljene u većoj ili manjoj mjeri objektivno, zanimljivi su dijelovi u kojima se može uočiti empatija autora prema prvim učiteljima crikveničke škole i teškim uvjetima u kojima su se morali snalaziti. Također, kako smo već spomenuli, posebno su vrijedni i komentari na položaj žena u obrazovanju. Grgurićevi osvrti izlaze izvan okvira samog istraživanja i, osim što ostavljaju dojam o društvenoj slici vremena, odaju i ponešto o karakteru samog autora koji je čitav svoj rad o

5 Vidi: *R. Gregurić: Prvih osam decenija škole u Crikvenici (transkript)* [niže u tekstu].
6 Isto.

crikveničkoj školi posvetio majci Mariji Majnarić, udanoj Gregurić, učiteljici u crikveničkoj pučkoj školi.[7]

Potreba za transkriptom

Iako smo već spomenuli da se o Grgurićevu istraživanju dosad već ponegdje pisalo, češće je u centru bila njegova *Kronika Crikvenice* i *Građa za povijest Crikvenice,* dok je ovaj dokument ostao nepoznat široj javnosti. Unatoč tomu, prethodnih je pokušaja objave teksta bilo. Slavko Matejčić objavljivao je dijelove Grgurićeva rada na stranici *crikva.hr* unutar kolumne *Petačke štorije*[8] što je hvalevrijedan pokušaj očuvanja i digitalizacije arhivske građe. Ipak, u vrijeme pisanja ovog teksta, na službenim stranicama Osnovne škole Vladimira Nazora Crikvenica još uvijek stoji sljedeće:

„Osnovna škola u Crikvenici djeluje od 1798. godine. Nažalost, razdoblje od utemeljenja škole pa do njenog preustroja 1874. godine nije popraćeno ni jednim dokumentom ili značajnim zapisom. Jedino izvorište od kojega se moglo polaziti je spomenica crikveničke župe "LIBER MEMORABILIUM". Ona, kao i izvješća iz 1830. i 1831. godine daju nekoliko relevantnih podataka o počecima škole i njihovim učiteljima. Postoji tvrdnja da je Kazimir Gregurić, rođeni Crikveničanin i sin učiteljice Marije, napisao poduži prikaz o prošlosti škole, ali on nikada nije objavljen i nakon smrti autora je zagubljen."[9]

Transkript u prilogu nastao je s ciljem da se očuva Grgurićev zapis koji je dugo ostao nepoznat javnosti te kako bi se ponudila nova saznanja budućim istraživačima povijesti školstva na lokalnoj ili višoj razini. Zbog starosti dokumenta tekst je teže čitljiv iako je riječ o strojopisu te su slova na nekim mjestima izblijedjela. Iz tog razloga, transkript je dosljedan napisanom tekstu bez gramatičkih i pravopisnih intervencija uz jednu iznimku – dodani su razmaci nakon točaka kod rednih brojeva kako bi se budućim istraživačima olakšalo pretraživanje teksta. Dakle, zadržan je autorov pravopis i leksik što se osobito može primijetiti u kolebanjima u refleksu jata (npr. *povjesni*). Sam je dokument podijeljen u neimenovani predgovor, petnaest poglavlja različitih dužina numeriranih rednim brojevima te grafički izdvojenim zaključnim dijelom u kojem su izdvojeni važni datumi iz školske spomenice te donosi osnovne informacije o tijeku istraživanja te povijesti škole od njezinih početaka do početka vođenja školske spomenice. Fusnote u transkriptu služe kao dodatna pojašnjenja i ispravci očitih činjeničnih pogrešaka u izvorniku. One predstavljaju napomene priređivača te nisu dio Grgurićeva izvornog teksta.

7 Vidi: *R. Gregurić: Prvih osam decenija škole u Crikvenici (transkript)* [niže u tekstu]."

8 Dostupno na stranici: https://crikva.hr/ (pristup ostvaren 27. 1. 2026.) Kolumna je prestala izlaziti sredinom 2018. godine.

9 Citat preuzet sa službene stranice Osnovne škole Vladimira Nazora u Crikvenici, pod stavkom *Povijest naše škole.* Dostupno na stranici: https://os-vnazora-crikvenica.skole.hr/povijest/ (pristup ostvaren 27. 1. 2026.)

R. Gregurić: Prvih osam decenija pučke škole u Crikvenici *(transkript)*

(*potpis:* Marija Matejčić)

(učit.)

Sabirući povjesnu građu iz prošlosti Crikvenice, primjetio sam, da se ne zna kada je osnovana crikvenička pučka škola.

O tome su, koliko mi je poznato, pisali do sada samo E. Laszowski i A. Cuvaj, i to prvi samo usput, a drugi mnogo više.

Laszowski je u svojoj poznatoj knjizi "Gorski Kotar i Vinodol" na strani 214. naveo, da je prva škola crikvenička otvorena god. 1820. u starom gospoštijskom magazinu, po osnovi nekoga majora Cervara. Kao izvor ove tvrdnje navedena je zbirka spisa "acta cameralia" u drž. arhivu zagrebačkomu. Prema ovoj bilješci ravnao se je i pok. crikvenički župnik Msgr. Rigoni pišući župnu spomenicu, a kako je Cuvajevo djelo ostalo nepristupačno široj javnosti, zadržala se je općenito kao prva i ispravna ova spomenuta bilješka Laszowskoga, iako je ona k r i v a.

I ja sam se prvotno bio poveo za Laszowskim, no kasnije kad sam se odlučio da otkrijem što je moguće više veo zaboravi sa prošlosti naše škole i da ustanovim njene prve ravnatelje, učitelje i t. d., spoznao sam konačno i pravu istinitu o osnutku te naše prosvjetne ustanove.

Gospođa ravnateljica Zora ZASTAVNIKOVIĆ upozorila me je na jednu bilješku što ju je u godini 1887. naveo tadanji ravnatelj škole Ivan GROHOVAC, na strani 14. školske spomenice. On tu kaže, da su mu ljudi pripovjedali, kako bi ove godine imala biti prema mišljenju starih ljudi stogodišnjica škole.

Dao sam se na traganje, i trud mi nije bio uzaludan. Na školskom tavanu našao sam zabačen stari arhiv sve do g. 1820. koji je ovdje ležao već u Grohovčevo vrijeme, t. d. preko 60 godina! Ja sam taj arhiv sredio, odjelio sam od njega ispitne izvještaje, i stao sam čitati te spise pisane teško čitljivom goticom. Radio sam nekoliko mjeseci, ali ne utaman. Našao sam mnogo podataka, na temelju kojih sam mogao sastaviti opširnu radnju o prošlosti naše škole. Sve važnije spise, napose one koji imaju dokumentarnu vrijednost, izlučio sam iz arhiva, i od njih sastavio poseban mali arhiv kojemu sam dao ime "Važniji spisi pučke škole u Crikvenici". Spise sam ponovno numerirao i opširno komentirao, što bijaše neophodno potrebno, jer su većinom pisani njemačkim jezikom i dosta nečitki. Najvredniji od ovih spisa jest onaj pod br. 13. u kojemu učitelj Lukanović javlja vinodolskom kastelantu podatke o našoj školi, te uz ostalo navodi, da je ova naša škola osnovana god. 1797. Dakle navod Grohovčev bio je bliži istini od onoga Laszowskijevog.

Da lakše sredim nađenu građu, uzeo sam u ruke Cuvajevu "Građu za po-

vijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije", pa sam i ovdje našao potvrdu istinitosti Lukanovićevog navoda u spomenutom spisu. I Cuvaj nam kaže da je naša škola osnovana još g. 1797! / Vidi: "Građa", II. izd., II. svez., str. 266-7 i dalje.[10]

Moja je radnja tiskana pisaćim strojem kao manuskript sa jednim otiskom, i nalazi se kod mene. Ako mi se ikada pruži prilika, nastojat ću da je objavim, bilo na koji način, jer će mnoge crikveničane sigurno zanimati da doznaju nešto više iz prošlosti svoje škole. Za sada nema mogućnosti da se radnja objavi. Rat je!

Radnja je izvorna, jer do sada ne samo da nije nitko ništa opširnije pisao o našoj školi, već je dapače njena prošlost bila obavita velom zaboravi, pa se stoga ne moramo čuditi da ni u župnoj ni u školskoj spomenici nećemo naći ni jedne riječi o našem ravnatelju Stanku Katniću i učitelju Tomi Lukanoviću koji su obojica djelovali na našoj školi preko 40 godina.

Moju sam radnju posvetio mojoj mami Mariji MAJNARIĆ udatoj GREGURIĆ, koja je na našoj pučkoj školi služila od prvog dana svog učiteljevanja /1905/ sve do g. 1932. t. j. punih 27 godina, a tada je dodjeljena na rad mjesnoj građanskoj školi, te je ovdje služila daljnjih 10 godina, t. j. do mirovine.

Da sam moju radnju mogao sastaviti zahvalan sam u prvom redu ravnateljici naše škole gđi Zori ZASTAVNIKOVIĆ, koju već spomenuh. Ona me je upozorila na bilješku Grohovčevu i preporučila mi Cuvajevo djelo, t. j. stavila me je na izvor, trebalo je samo da se predam radu. Ali ona mi je pomogla i time, što mi je najpripravnije dala na uporabu sav arhiv, stare školske matice te školsku biblioteku.

Mnogo mi je pomogao i naš župnik preč. g. Franjo PRPIĆ, davši mi na uporabu župne matice i arhiv, a pomogao mi je i savjetom naročito kod snalaženja u starim maticama.

Veliku mi je uslugu učinio g. dr. Dragutin TRUX nastavnik i vjeroučitelj građanske i pučke škole u m. koji mi je prevađao sve latinske spise.

Napose sam zahvalan g. Ivanu LONČARIĆU-PAPIĆU poštaru u m. iz Selca koji mi je dao na uporabu vrijednu staru kroniku selačkoga popa Kombola, koju je sa latinskoga preveo opet g. dr. Trux.

O prošlosti škole pričale su mi stare nonice učenice Tome Lukanovića i Mate Butkovića iz g. 1865/6 i 1868/9, Barica MATEJČIĆ rođ. ŠKILJAN iz Frankopanske ul. 22., Ana CAR rođ. CAR iz Petaka br. 27., i Uršula CAR rođ. JURINČIĆ /Žanovica/ iz Frankopanske ul. 35.

Drago mi je da sam se mogao mojom radnjom odužiti školi koju sam i polazio, i dao Bog da ta radnja jednom ugleda svjetlo danje, jer ostane li u rukopisu, ostat će i prošlost naše škole i dalje u sjeni, jer dvojim da će se još

10 Cuvaj, osim što navodi 1797. kao godinu osnutka, potvrđuje i da je *Thomas* Lukanović bio učitelj 1825. godine. (Cuvaj 1910: 266)

kome prohtjeti pročitati čitav školski arhiv od g. 1820 do danas…

Ovaj izvadak iz moje radnje poklanjam školi, da bude kao prilog, odnosno nadopuna školskoj spomenici.

U Crikvenici, dne 13. VI. 1942.

(*potpis:* Ratimir Gregurić)

1.

Iako zvuči paradoksalno, ipak je istina da je u današnjoj Crikvenici postojala prije škola, ne go li sama Crikvenica! Naše je mjesto, naime, niklo istom koncem 18. vijeka, nakon požara na Kótòru. Do tada bilo je uz more tek par kućica nasuprot crkvi, t. j. današnji Pétàk, zatim je postojao mali zaselak Dužica iznad kapele /sada crkve/ sv. Ante Padovanskog, i ništa više! Ova dva zaselka spadala su uz one udaljenije, naime uz Sopaljsku i zaselke t. zv. Gornjeg Kraja pod župu u selu Kótoru na brijegu Kótoru. Uz more, na ušću potoka Dubračine, dakle nasuprot Pétàku, bila je već od ranog 14. vijeka podignuta crkva B. D. Marije u nebo uzete uz koju je g. 1412. knez i hrvatski ban Nikola Frankopan podigao prostrani samostan za redovnike Pavline. Prvi su Pavlini došli u Crikvenicu iz samostana sv. Nikole na Gvozdu.

Poznato je da su Pavlini bili prosvjetni radnici prvoga reda, koji su posvuda gdje su djelovali osnivali škole, dapače i naše prvo sveučilište u Lepoglavi, njihovo je djelo. I u Crikvenici otvorili su Pavlini svoju školu, a kako su oni djelovali u Crikvenici skoro 400 godina /1412-1736/,[11] možemo smatrati, da su kroz tih nekoliko stoljeća odgojili u svojoj školi čitavu četu tadanjih intelektualaca, većinom svećenike. Vrlo je vjerojatno da su naši stari popovi na Kotoru, poznati glagoljaši i pisari glagoljskih knjiga, bili od reda učenici Pavlina. Ali ne samo svećenike, već i umjetnike dala je crikvenička samostanska škola svojemu narodu. Znamo, do duše, samo za jednoga, ali taj je toliko glasovit, da smo ponosni što je prva slova naučio pisati u našoj Crikvenici. To je veliki Vinodolac Julio Klovio sitnoslikar svjetskoga glasa, koji je rođen u selu Rudenice općine Drivenik, a umro u Rimu god. 1578. Uz opće obrazovanje naučio je Klovio u samostanskoj školi tajnu kako se melje zlatna boja i kako joj se daje prirodni sjaj. Tu je tajnu ponio sobom u Italiju, gdje je ona bila, do duše, nekada poznata, ali u to doba već davno zaboravljena. /Vidi: Kukuljević: Jure Glović str. 55 i dalje/.

11 Prema Uremoviću, pavlinska je škola (gimnazija) djelovala od 1412. do 1786. kad je ukinut red, ali također spominje da se u literaturi ne navode sigurni dokazi koji potvrđuju ovaj navod. (Uremović 2002: 30)

2.

Godine 1776. izgorio je Kótòr. Župnik Radetić pošao je s mnogim pogorelcima dolje k moru, gdje mu Pavlini dadoše utočište u svom samostanu, te mu pomogoše kod uređivanja nove župe crikveničke. Selo Kótòr, odnosno ostaci toga sela po malo se zapuštaju, a počinje se razvijati novo naselje dolje uz more oko pavlinskog samostana, koje će se po crkvi nazvati Crikvenica. Tako se Crikvenica okupila oko stare crkve, sada župne, oko samostana, oko škole...

3.

Reformator car Josip II. nije poštedio ni naših vrijednih Pavlina. Moradoše se razići, a samostan im je opljačkan i zanemaren, prepušten raznim gospodarima, raznim najamnicima, određen da služi najrazličitijim svrhama, dok konačno nije istom sedamdesetih godina prošlog stoljeća pretvoren u Dječji Dom, to je i danas.[12] Temeljito je obnovljen i proširen dogradnjom jednoga kata istom pred dvadesetak godina.

Odlaskom Pavlina nestaje i njihove škole. Da bi se djeci dala barem najosnovnija poduka u čitanju, pisanju i računstvu, držali su domaći Župnici poduku. Postojala je dakle u to vrijeme privatna pučka učiona u Crikvenici. Na žalost o tom podučavanju nije nam ništa pobliže poznato.

4.

Prošlo je devet godina od ukinuća Pavlina. U Vinodolu su postojale dvije škole, i to ona u Bribiru od g. 1787, i ona u Novomu od g. 1788. Sada, god. 1797. osniva se i kod nas u Crikvenici prva javna pučka škola. Uređena je točno prema temeljima koje je dala Marija Terezija svojim poznat školskim redom /Allgemeine Schulordnung/ odnosno prema uputama kasnijega školskog plana poznatog pod imenom Ratio educationis, a koji je vrijedio na području civilne Hrvatske.

O prvim danima naše škole znademo vrlo malo. Otvorena je u starom gospoštijskom magazinu koji je stajao od prilike tamo gdje je danas trg ispred kuće Vrignanin. Bila je to stara kućerina, puna vlage, nezgrapna i neugledna. Na tavanu je i dalje ostao magazin, kojim se je služila gospoštija, a kasnije su ovdje ribari spremali svoje mreže /trate/.

12 Prema Gobić, Uremović i Vukelić, samostanska zgrada je od 1895. djelovala kao vojničko lječilište sve do preseljenja 1897. godine. Umjesto lječilišta, nadvojvotkinja je dala samostansku zgradu urediti u *Ladislavov dječji dom* koji službeno djeluje do 14. travnja 1898. godine (2006: 254-255). Promjenom vlasti nakon Prvoga svjetskog rata, u samostanu nastavlja djelovati Dječji dom, sad pod lokalnom upravom (Uremović 2002: 46). Nemamo podataka da je dječji dom postojao od 1870-ih godina, kako tvrdi Gregurić.

Prigodom otvaranja škole sastavljen je ugovor kojega je po propisu morao potpisati vinodolski kastelan s jedne, a podnadzornik pomorskog kotara s druge strane. Kastelanom je u to vrijeme bio Ivan Leopold Grgotić, pa možemo predmjevati da je on podpisao ugovor od strane gospoštije, ali ne znamo tko ga je podpisao od strane podnadzorništva jer je podnadzornik Antun Rossi-Sabatini bio upravo umro, a nasljednik mu još nije bio imenovan. Ugovor je podpisan dana 7. kolovoza 1797. /Vidi: Cuvaj, Građa II. sv. str. 22/

Prema Allgemeine Schulordnung imao je mjesni župnik biti ravnatelj škole. Možemo dakle reći da je ravnateljem imenovan mjesni župnik crikvenički novljanac Franjo ČIKULIĆ, kojega nalazimo na čelu škole još 1820-22, t.j. u godinama za koje već imamo sačuvane podatke o školi. Čikulić je župnikovao u Crikvenici trideset godina /1792-1822/, umro je god. 1830. kao umirovljeni župnik. Možemo smatrati da je Čikulić bio ujedno i učitelj naše škole, jer vidimo da on tek g. 1819. uzima kapelana Stanka Katnića kojemu prepušta školu, dok sam zadržaje dušobrižništvo, da i ovo preda već slijedeće godine svom sekundarnom kapelanu Štefaniću.

Iako nam nije poznat sam tekst ugovora o otvaranju škole, znademo da je po njemu crikveničkom učitelju određena plaća u visini od ukupno 160 forinti u gotovom, te ekvivalent u naravi u iznosu od ukupno 63 forinta i 60 krajcara, što sve zajedno iznosi 223 for. 60 kr. Istom godine 1802. povišen je prinos gospoštije u gotovini od 30 f. na 120 f., a prinos općina povišen je g. 1822 na 176 f. 40 kr., pa je od tada učitelj primao uz spomenuti ekvivalent u naravi, plaću u gotovom 296 f. 40 k. ili ukupno 370 for.

Na žalost, općine su vrlo neuredno plaćale svoje prinose, pa je učitelj muku mučio decenijima radi te neurednosti. Imamo u školskom arhivu iz kasnijih godišta čitav niz pisama učitelja Lukanovića, kojima se on obraća na sve moguće vlasti, napose na pučke suce, ali većinom uzalud, jer su oni tvrdokorni, i neće da mu isplate njegovu "kukavnu i ubogu platju". Što više uskraćuju mu i gorivo drvo, koje on godinama kupuje sam i za sebe i za školu. Badava on piše, badava moli, zaklinje, prijeti i opet moli, prepušten je na milost i nemilost nepismenog "suca" koji je neumoljiv. Istom nakon prijetnje sa strane više vlasti, po nekoliko mjeseci unatrag isplaćuju mu se njegova beriva.

Ništa bolje nije u pitanju popravaka školske zgrade. Već prvih godina nakon uselenja u gospoštijski magazin, trebalo je popravaka, jer je ta zgradurina bila prožeta vlagom. Koliko će učitelj moliti i zaklinjati, komisije će dolaziti, kimati će glavama, zgražati se nad nemogućim stanjem zgrade, no čim odu, zaboravit će, i učitelj će i nadalje stanovati i podučavati u sobama niz čije zidove curi voda, čiji su podovi gnjili od vlage i obrasli mahovinom.

5.

Godine 1809. našla se je Crikvenica kao preko noći u drugoj državi, u

francuskom carstvu. Kako je bilo s našom školom u tom periodu, ne znamo. Povjest nam kaže da su škole bile lajicizirane, da je crkvi oduzeto pravo nadzora nad njima, a gdje se je pokazala nestašica u učiteljstvu, imao je djecu podučavati bilježnik, a ne svećenik. Mi u to doba nismo imali bilježnika, no moguće je naš župnik Čikulić ostao na svom mjestu, moguće kod nas nisu u tom pogledu vršene promjene. Vidimo na pr. da se ni najzamašnija francuska odredba o civilnom braku nije u našim krajevima striktno provađala, jer je bilo dovoljno ishoditi dozvolu civilnih vlasti, pa da se vjenčanje obavi samo u crkvi. Ne možemo ništa sigurno reći, možemo samo nagađati...

6.

Bečki kongres povratio je caru Franji sve ilirske pokrajine, no on ne pripoji Hrvatskoj hrvatski dio Ilirije, već od vojničke Hrvatske uredi ponovno karlovačku i bansku krajinu, a građansku Hrvatsku podvrgne zajedno sa Istrom i Dalmacijom izravno Austriji. Tako je ostalo sve do g. 1822. kada su ovi krajevi opet povraćeni Hrvatskoj. Škole našega područja potpadoše sada pod Kopar, a nadzor na(d) njima vršio je kanonik Ivan Eggenberger.

U ovo doba nastala je promjena na našoj školi. Starac župnik Čikulić uzeo je g. 1819. za kapelana mladog domaćeg svećenika Stanka Katnića, i ovome je prepustio podučavanje na školi. Tako je Stanko KATNIĆ naš prvi poznati učitelj nakon Franje Čikulića. Katnić je rođen u Crikvenici, a služio je najprije kratko vrijeme u Novomu, odakle je premješten u Crikvenicu za kapelana, da preuze odmah učiteljsku službu. Ostao je u Crikvenici do smrti. Od g. 1822. pa sve do 1867.[13] bio je Katnić mjesni župnik, i ujedno ravnatelj naše škole. Dakle točno 44 godine! Umro je slijedeće godine /1868/ kao umirovljeni župnik. Grob mu je vremenom zapušten pa danas već nitko ne zna gdje se je nalazio...

Katnić se je bavio prevođenjem njemačkih učevnih knjiga na "ilirski" jezik, pa je radi toga bio nagrađen od riječkog gubernija sa 60 for.

Godine 1820. uzeo je tadanji župnik Čikulić još jednog kapelana, Ivana Štefanića, koji je predavao na školi dva sata tjedno vjeronauk na "Ilirskom" jeziku, dok se je sve ostalo predavalo na njemačkom. Kada je Čikulić g. 1822. pošao u mir, naslijedio ga je na mjestu ravnatelja škole Ivan ŠTEFANIĆ koji je ujedno preuzeo upravu župe, ali već nakon pola godine, prepušta on župu, a i školu svom dotadanjem kapelanu Stanku Katniću.

Godine 1820. došao je na našu školu za učitelja Josip LALIĆ, svjetovnjak, jer je učitelj-kapelan Katnić bio suviše zaposlen prevađanjem školskih knjiga,

13 Podatci o župnicima većinom su u skladu s popisom župnika Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije Crikvenica, s iznimkom da se na službenoj stranici navodi da je Katnić djelovao od 1823. do 1867. Popis je dostupan na sljedećoj web-lokaciji: https://zubdm-crikvenica.hr/zupnici-zupe-uznesenja-blazene-djevice-marije-u-crikvenici-kroz-povijest/ (Pristup ostvaren 6. 5. 2026.)

pa nije dospjevao podučavati.

7.

Kaligrafski Pregled o školi za g. 1820. izrađen od učitelja Lalića, pokazuje nam da je naša škola uređena upravo po propisu Allgemeine Schulordnung odnosno Ratio educationis. Ona nosi ime narodne škole /Die Volksschule/[14], njen ravnatelj je mjesni župnik Franjo Čikulić, mjesni nadzornik koji vodi nadzor nad školom u ime općine i brine se o njenom ekonomskom stanju je Andrija CAR, pomorski kapetan, dok je kotarski nadzornik škola vinodolskog kotara novljanski kanonik-arhiđakon i župnik Stanislav CAR, rodom iz Crikvenice. Na školi predaje svjetovnjak Josip Lalić, a uz njega kapelan Ivan Štefanić predaje dva sata tjedno vjeronauk na ilirskom jeziku. Škola je dvorazredna. Od 244 upisana sposobnjaka od kojih su 123 dječaka i 121 djevojčica, polaze školu samo 63 dječaka i jedna djevojčica, dakle jedva 26.23 % sve djece. Ovaj abnormalni razmjer između sposobne i pohađajuće djece nastavlja se i u kasnijim godinama. Nesrazmjer se pokazuje i u broju đaka prvog naprama drugom odnosno trećem razredu. Dok u prvi razred ide prosječno 30 đaka, u drugom je razredu taj prosjek 12, a u trećem samo 9 đaka.

Iz spomenutog plana vidimo da se na našoj školi predaju slijedeći predmeti:

I.razr.	Das Lesen……2½	sata	tjedno
	Schönschreiben……..2	,,	,,
	Kopf, und Zifferrechnen……..…2	,,	,,
	Die deutsche Sprachübungen……..2	,,	,,
	Religionslehre/deutsch/……2	,,	,,
	,, /illyrisch/…..……..2	,,	,,
	ukupno: 12½	sati	,,

II.razr.	Die Pflichten der Unterthanen.....2	sata	tjedno
	Des Lesen 2½	,,	,,
	Schönschreiben.....2	,,	,,

14 Narodne su škole jedan od četiri tipa škola koje je u obrazovni sustav uveo *Ratio educationis*. One su se dalje dijelile na četiri vrste: župne ili seoske, trgovišne, gradske i primarne (Horbec – Matasović – Švoger 2017: 20).

Recht, und Dictandoschreiben	2	,,	,,
Kopf, und Zifferrechnen	2	,,	,,
Die kleine deutsche Sprachlehre	2	,,	,,
Übung im schriftlichen Aufsätzen	2	,,	,,
Religionslehre/Deutsch/	2	,,	,,
,, /illyrisch/	2	,,	,,
ukupno:	$23\frac{1}{2}$	sati	,,

Iz sačuvanih ispitnih izvješća i školskih dnevnika vidi se da je škola već slijedeće godine /1821/ imala tri razreda koji se zovu:

1. Classe untere Abteilung
I. Glacre obere Abteilung } Die Anfangsclassen
II. Classe

Kasnije je i taj poredak mjenjan, pa se na pr. g. 1832. oba razreda, i prvi i drugi, dijele na donji i gornji odio, pa imamo ukupno četiri razreda, ali već slijedeće (g)odine /1833/ spominju se opet samo tri razreda, naime drugi je razred ponovno jednostavan.

I u predmetima su kasnije nastale neke promjene, no time se ovdje nećemo opširnije baviti. Spomenuti ćemo samo to, da se je kroz cijelu g. 1823 predavao u višim godištima talijanski jezik.

Osim predmeta ocjenjivano je vladanje /Sitten/ i sposobnost /Fähigkeiten und Anwendung derselben/. Ocjene su raznolike, ali ponajviše nalazimo ove: gut /g/, sehr gut /sg/ schlecht /sch/, te latinske: bene /b/, mediocritet /med/, i male /m/. Konačna ocjena /Fortgangs Classe/ označuje se sa: 1te mit Vorzug, 1te Vortgangsclasse, 2te i 3te Classe. Ima i ovdje raznolikosti, no u to se nećemo upuštati.

Upis u školu obavljao se koncem listopada, a obuka je počimala sa propovjeđu katehete 5. studenoga. I. semestar /Winter Curs/ završavao je 1. travnja, a II. semestar /Sommer Curs/ 17. rujna. Prema tome veliki šk. praznici trajali su od 17. rujna do 5. studenoga.

Ispiti su se održavali javno koncem svakoga semestra, kojom su prigodom dobri đaci bili javno pohvaljeni i nagrađeni, a prisutni su mogli razgledati školske pismene radnje te iskaze o vladanju i učenju.

Imenici /Verzeichniss über den Fleiss der Schüler/ vodili su se slično kao što se i danas vode, a potpisivao ih je učitelj, i uz njega ravnatelj i nadzornik. Ispitna izvješća /Prüfungs Extract/ vođena su opširno, pa iz njih vidimo zvanja roditelja učenika, i druge podatke.

Učitelj Josip LALIĆ, prvi svjetovnjak na našoj školi služio je u Crikvenici

dvije godine /1820-22/, a tada je premješten u Vrbovsko, odakle je živo surađivao u Narodnom preporodu, bio je vatren Ilirac. Poznat je mnogo po svojemu liječenju bjesnoće, kojemu ga je naučila jedna stara žena u Bosni, a do danas još nije razjašnjeno.

Lalića je naslijedio svjetovnjak Kazimir GREGURINIĆ, koji se je zahvalio na službi nakon godinu dana. Od njega je preuzeo školu tadanji kapelan-kateheta selčanin Juraj JELIČIĆ, koji ju je vodio skoro godinu dana, da je preda novom učitelju Tomi Lukanoviću. Zapisnik ove primopredaje sačuvan je u arhivu škole zajedno sa inventarom koji je tom zgodom sastavljen. /Vidi: "Važniji spisi"/.

Tomo LUKANOVIĆ došao je u Crikvenicu g. 1825., i ostat će ovdje do mirovine g. 1867. t.mj. 42 godine. Nećemo pisati mnogo o ovome čovjeku, ali tko zaviri u šk. arhiv i pročita samo ~~mali~~ jedan dio pisama što ih je on pisao, taj će vidjeti kakovu je kalvariju prošao on kroz ta četiri decenija. Jadno i bjedno je živio sa svojom brojnom porodicom. Oskudjevao je na svemu, smrzavao se u hladnim i vlažnim prostorijama školske sobe i svoga stana, uzalud je dizao svoj glas i molio, pomoć nije dolazila, njegov je glas ostao glas onoga koji vapi u pustinji. A koliko je dobra učinio taj čovjek svojim đacima, i njihovim roditeljima! Ta da nije ništa drugo, nego što je naučio čitati i pisati četrdeset i dvije generacije crikveničana, zavrijedio bi da ga se za zahvalnošću sjetimo. Pa i sjećaju se ga rado stari nonići i stare nonice: "Dobar je bil, dobar, Bog ga pomiluj!", ali mlađi naraštaji su ga zaboravili, ili bolje rekuć nisu za njega nikada čuli. Umro je u mirovini u Crikvenici, g. 1875. i pokopan je na mjesnom groblju, ali ni za njegov grob se više ne zna gdje se je nalazio...

Hvala i slava učitelju Tomi Lukanoviću!

8.

Rekli smo da je g. 1820. u našoj školi bila samo jedna učenica, od 121, koliko ih bijaše sposobno za polazak škole. Bila je to mala Cecilija Marijašević, kćerka Antuna poreznika. Da li je prije nje bilo još djevojčica u našoj školi, nije nam poznato. Već slijedeće godine, naime 1821. polaze školu još četiri učenice, i to sestre Roza i Margareta Sank, kćerke mjesnog liječnika, zatim Amalija Slaming, kćer kastelanskog činovnika, te Matejka CAR, kćerka, Andrije pomorskog kapetana i mjesnog školskog nadzornika. Mala Matejka prva je domaća učenica za koju znademo. Ona je rođena u Crikvenici 17. IX. 1815., a krštena je slijedećeg dana. Vjerojatno je njen otac već tada bio školski nadzornik, no svakako bio je ugledan čovjek, jer je maloj Matejki kumovao tadanji vinodolski komesar Antun Franck sa svojom suprugom Franciskom. Matejku je krstio župnik Franjo Čikulić. Polazila je kroz tri godine dolnje odjelenje prvoga razreda, a tada je napustila školu. /Od svih spomenutih učenica svršila je školu samo Roza Frank/. Matejka se je udala za tridesetnika

Jakova Pavletića iz Bakra, i s njime je imala šestero djece.

Nakon ovih pet učenica, nije više ni jedna polazila školu sve do g. 1865., t. j. kroz 44 godine! Duh tadanjeg vremena nije smatrao potrebnim da se ženska djeca školaju. Samo kćerke stranih činovnika doživjele su sreću da dođu u školske klupe. Mala Matejka je iznimka, ali njen otac bio je kao pomorski kapetan i školski nadzornik bliži položajem mjesnoj gospodi nego li svojim siromašnim suseljanima, ribarima i zemljoradnicima.

9.

Đaci su polazili školu vrlo neuredno. Imamo u arhivu svu silu listova kojima se učitelj prijeti sucima i moli ih da prisile roditelje na slanje djece u školu, ali suci haju, ne haju. Tek kad se učitelj ozbiljno zagrozi/"...ako bi ova Neharnost josh dalje durala, biti hochu usiljen slavnoj Directii tuxiti"/ miče se sudac, ali tek onako službeno, poziva naime roditelje, a dalje se ne brine /"Ja ozdol podpisani Sudacz ovu Zapovid oversil jesan i prid Criquun obznanil jesan i Starijin iste Dize avisal jesan a oni neka csine kakoje njima drago"/.

Uza sve prijetnje i globe koje su kasnije uvedene, neće učitelju nikada uspjeti sakupiti u školi barem dvije trećine sposobnjaka. Pokušavalo se i time da se nemarnjaka isključi, ali se time brzo prekinulo, jer se je vidjelo da će na taj način brzo škola ostati prazna.

10.

Na početku školske godine 1849/50 uveden je u našoj školi hrvatski nastavni jezik, čime je postala uistinu prava narodna škola. Od sada se škola službeno zove "Kraljevska elementarska učiona u Crikvenici", a dijeli se u sljedeće tri razreda:

2 I. Klassa gornjeg Razdilenja,

1 I. Klassa doljnjeg Razdilenja, i

3 II. Klassa.

Istom od g. 1859. svi su razredi jednostavni, te se spominju kao I., II., i III. razred.

Predmeti su slijedeći:

a/I. Klassa doljnjeg Razdilenja:

1. Početak Zakonskog Nauka,
2. Slova poznanje,
3. Slovikovanje,
4. Štanje,

5. Lipo pisanje,
6. Računanje:
a. prez
b. sa } brojem
7. Pravoizgovaranje.

b/I. Klassa gornjeg Razdilenja:

1. Pravo Štanje:
a. Drukano
b. Pisano
2. Početak Zakonskog Nauka,
3. Sveta Dogodovština,
4. Računanje
a. prez
b. sa } brojem
5. Lipo pisanje,
6. Pravoizgovaranje.

c/II. Klassa:

1. Zakonski Nauk,
2. Sveta Dogodovština,
3. Štanje s'upeljavanjem Regulah:
a. Drukano
b. Pisano
4. Strana govorenja
5. Računanje
a. spoznanim Brojem
b. u Trojici
c. u Prelomniku
6. Pravoizgovaranje,
7. Pravopisanje.

Naravno da je kasnije dolazilo do raznih promjena u predmetima, kao i u

nazivima predmeta.

Osim spomenutih predmeta ocjenjuje se još i "umitnost", marljivost, i "sponašanje". Predmet "strana govorenja" nestaje već nakon par godina, i tako je konačno nijemaština posve likvidirana na našoj školi.

Dnevnici se vode pod naslovom: "Marljivosti Biliženje Svarhu marljivosti u gori spomenutim Klasam nahadjajućih Učenikov za g. .....", a ispitna izvješća nose naslov: "Ispita Biliženje".

Ocjene su ove: jako dobro /jd/, prilično dobro /pd/, dobro /d/, srednje /s/, te zlo /z/. Konačna ocjena /"Zaslužena napridovanja Klasa"/ je trovsna:[15] l. s Prevridnoštjom, 1. i 2. Kasnije se odlika zove 1. uzvišena ili eminentna, a odlikaši se nazivaju eminenterima.

Vladanje se ocjenjuje sa: vrlo dobro /vd/, dobro /d/, srednje /sr/, i slabo /s/, a polazak škole sa: vrlo marljivo, marljivo, prekidano i redko.

11.

Godine 1850. dobjegao je u susjedno Selce graničar Stjepan Smolčić, te otvorio neke vrste pučku privatnu školu. Bila je to isprva učiona u koju je polazilo samo nekoliko malih selčana, ali na-skoro počeše sva selačka djeca polaziti tu učionu, što više mnogi đaci iz crikveničkog Gornjeg Kraja, poimenice iz Šupera počeše sve više i stalnije polaziti tu novu privatnu učionu, koja je međutim sklopila sa selačkom općinom ugovor o podučavanju djece. Bio je to dakako veliki udarac našem starom učitelju, jer su mu uz selačke đake otpali i prinosi njihovih roditelja. Poduzeo je sve i sva da se toga "klateža i nevridnjaka učini od Selac odtirati i selačku dicu čini opet ovu učionu pohadjati". No nije uspio, jer je selačka pučka škola ostala, dapače priznata je od vlasti i dne 6. svibnja 1856. pretvorena u javnu pučku školu. Naš učitelj bio je ogorčen, no nije bilo pomoći.

12.

Godine 1865. dodjeljen je učitelju Lukanoviću pomoćni učitelj umirovljeni domaći svećenik Vjenceslav ŠKILJAN, koji je ovdje pomagao župniku kao sekundarni kapelan. Narod ga je zvao "pop Vicko". Bio je vrlo popularan. Rođen je u Crikvenici. U mirovinu pošao je mlad poradi bolesti, ali je i kao umirovljenik pomagao župniku kao kapelan, predavao kao kateheta na školi, a sada eto postaje i učiteljem. Već nakon dve godine prestaje predavati. Godine 1867. otišao je u mir i stari učitelj Lukanović, potpuni starac, sav shrvan od teškog posla i još težega života.

Školu je privremeno preuzeo mjesni kapelan i kateheta Mate BUTKOVIĆ. Kroz dvije šk. godine bio je on našim učiteljem, a tada je dužnost predao

15 Možemo pretpostaviti da je riječ o tipfeleru u izvorniku te da je trebalo pisati *trovrsna* umjesto *trovsna.*

svjetovnjaku Vidu Cenčiću. Butković je općenito bio poznat kao marljiv i inteligentan svećenik. Rodio se je u Povilama kraj Novoga. On je nakon ukinuća krajine otvorio pučku školu u Sv. Jakovu Krmpotama gdje je župnikovao, te je tu školu rukovodio kroz 10 godina. Istakao se je u javnom životu kao dugogodišnji županijski zastupnik. Umro je kao župnik u Ledenicama g. 1910.

Godine 1868. dakle odmah nakon Lukanovića povukao se je u mir i naš ravnatelj Stanko Katnić. Malo dana nakon toga umro je; bio je našim ravnateljem od 1823. g.

Kroz dugih 40 godina učiteljevanja Tome Lukanovića predavali su na našoj školi vjeronauk mjesni kapelani. Spomenuli smo dva poslednja: Vjenceslava Škiljana i Matu Butkovića, a sada ćemo reći par riječi o ostalima.

Nakon odlaska Jurja Jeličića koji je uz kapelansku službu bio jedno vrijeme i učiteljem, te koji je našu školu predao Lukanoviću kod njegova dolaska u Crikvenicu, došao je ovamo: Kuzma PIŠKULIĆ rodom iz Novoga. Vjerojatno je neko vrijeme zamjenjivao ravnatelja, jer se često potpisao: "Od Shole Rector". U Crikvenici služi 1826/30.

Petar MATEJČIĆ domaći mladomisnik služi 1830/33. Kasnije je župnikovao u Sv. Jeleni 27 godina te u Grižanama do mirovine. Umro je na Sušaku g. 1890. Bio je poznat kao dobročinitelj naročito u vrijeme kolere, te kao propagator uzgoja dudovog svilca i pčela. Od svakog je mladoženje tražio da zasadi na svom zemljištu berem 6 voćaka.

Juraj STIPANIČIĆ služi ovdje 1833/34. Rodom je iz Grižana. U župnoj je spomenici pogrešno naveden kao Stipanić.

Matija BRUŠIJA kapelanuje neko vrijeme g. 1833. t. j. u isto vrijeme sa Stipaničićem. Rodom je iz Selaca. Umro je kao župnik u Liču u Gorskom Kotaru.

Petar CAR domaći svećenik služi kao sek. kapelan g. 1837. Kasnije župnikuje u Sv. Jakovu Šiljevici i Driveniku gdje je umro. Slovio je nadaleko kao vrlo naobražen čovjek. Mnoge je đake pripravljao privatno za šest gimnazija, a tada ih je slao u sjemenište. Medu ostalima školao je svog nećaka Petra Cara kasnije kanonika u Bribiru.

Ivan DOMIJAN služio je kratko vrijeme g. 1844. Kasnije ode za župnika u rodnu Sv. Jelenu te je tamo ostao do smrti. Umro je u visokoj starosti.

Mate VIČIĆ domaći svećenik služi kod nas 1850/55. Župnikuje u raznim župama, te g. 1888. postaje kanonik senjski. Poznat je kao dobrotvor. Osnovao je zakladu za školanje svojih rođaka, iz koje je školan također dr. Edo Lovrić sveuč. profesor i rektor. Vičić je umro u Senju, a pokopan je u Crikvenici.

Franjo JELIČIĆ rodom iz Selaca služi kod nas 1858/61. Umro je u Crikvenici.

Nikola POBOR također iz Selaca, služi ovdje 1861/2. Kasnije župnikuje i učiteljuje u Kukuljanovu. G. 1896. postade kanonik-arhiđakon u Bakru, gdje je umro. Bio je nadaleko poznat kao vanredan propovjednik, simpatičan i

gostoljubiv čovjek, a napose kao otac i prijatelj bijednih i ostavljenih.

Franjo PLIŠIĆ rodom sa otoka Krka, kapelanovao je u isto vrijeme sa Vjenceslavom Škiljanom. Starac župnik Stanko Katnić ležao je naime zadnje vrijeme posve nemoćan, izmučen reumatizmom, pa je morao držati dva kapelana.

U doba kada nije bilo kapelana, a bilo je to često kroz nekoliko godina, bio je ravnatelj kao župnik dužan predavati vjeronauk, ali i to je spalo redovito na učitelja, pa je on iako laik, bio mnogo puta vjeroučiteljem...

13.

Godine 1865. došlo je do značajne novotarije na našoj školi. U njoj su, naime, nakon više od 40 godina prekida osvanule učenice. Velika je to bila senzacija!! Dok je u susjednom Novom već bila posve obična stvar da i djevojčice pohađaju školu, bila je to kod nas nevjerojatna stvar. Ali počelo se je! Valjda su razni doseljeni stranci i činovnici zahtjevali da im žensku djecu prime u školu, što je nakon stanovitog natezanja i učinjeno.

Tako su upisane ove djevojčice, same strankinje:

I. razred: Jokonda BENEDETTI kćerka Emerika, trgovca, Talijana,

Adelgunda FANJAN kćerka Josipa, kontrola, iz Slavonije,

II. " Antonija MONTANARI kćerka Davida, trgovca, Talijana,

III. " Terezija PIŠKULIĆ kćerka pandura, rodom iz Novoga.

Upisana bijaše i neka Slavica VUKELIĆ, no o njoj nema točnijih podataka, i ne vidi se da je polazila školu.

Mala Antonija Montanari polazila je prvi razred na Rijeci, a mala Terezija Fiškulić svršila je niže razrede u Novomu.

Odmah nakon ovih strankinja, još iste školske godine, upisane su i počele polaziti školu i tri domaće učenice. Ideju je dala mala Barica ŠKILJAN inteligentno dijete koje nije htjelo da zaostane za "fureštkinjama". Njena mati potpomogla ju je u njenoj želji zamoliv kapelans-katehetu Vjenceslava Škiljana da na sjednici šk. odbora predloži da Barica bude primljena u školu. Školski odbor se je odupro najenergičnije ovom prijedlogu, jer, rekli su brižni odbornici "moglo bi se dogoditi da još koja djevojčica zaželi polaziti školu!" Ovakovu je "

sramotu" trebalo spriječiti pod svaku cijenu. No kapelan Škiljan, popularni "pop Vicko" bio je bez sumnje ne samo najinteligentniji već i naj dalekovidniji član školskog odbora. On je živo dokazivao i navaljivao i konačno pobjedio! I mala je Barica postala učenica. A već par tjedana nakon toga, mjesni "sudac" Toma Katnić koji je još nedavno u šk. odboru protestirao proti primanja Barice u školu, neće da zaostane za njom i njenim roditeljima, te

šalje u školu svoju kćerku Maru, a za ovom tek nekoliko dana evo i treće učenice Augustine Tićac. Nisu se male ove pionirke obraćale na ruganje cijeloga mjesta, jer su znale zašto idu u školu. Nije ih smetalo što su se susjede zgražale da one mjesto da kao druge djevojčice idu na polje, na pašu i u kuhinju s majkom, polaze školu kao da će biti "koludrice". Izdražale su i pobjedile su!

Da rečemo nekoliko riječi o njima:

(+ 1944) ŠKILJAN Barbara rođ. 1857 udata za Andriju MATEJČIĆA, s kojim je imala više djece, među kojom sina dra. Andriju liječnika. Živi u visokoj starosti u Crikvenici.

KATNIĆ Mara rođ. 1858. udata za Josipa STIPANIĆA. Djece nije imala. Živi u Crikvenici.

TIĆAC Augustina rođ. 1858. udata za Karla VIČIĆA s kojim je imala više djece. Umrla je g. 1941. u Crikvenici. Poznata je bila pod nadimkom "Gusta Tičevica".

Godine 1866. upisana je opet jedna strankinja: Vjekoslava KOLOMBO kćerka Jakova, pekara, Talijana. Istom g. 1868. upisane su nove domaće učenice, za kojima slijede uvijek nove i nove, sve više i više njih. Pošto su ove učenice iz g. 1868. prve ovog doba uz Baricu Škiljan-Matejčić, Maru Katnić-Stipanić i Augustinu Tićac-Vičić, to ćemo i o njima dati par podataka.

CAR Ana r. 1861. udata za Matu ŠKILJANA brata "popa Vicka ". Živi u zaselku Supera. Zovu je "Ana Frankova".

CAR Marija Ana r. 1859. udata za Stjepana CARA. Majka Petra Cara tvorničara sode i orguljaša. Živi u Crikvenici.

CAR Marija r. 1859. Udata CAR. Živi u Dalmaciji. Ima nadimak "Lizetarka".

DRAČIĆ Marija r. 1859. Udata za Petra CARA. Živi u Crikvenici. Zovu je "Kukavča".

JURINČIĆ Uršula r. 1861. Udata za Ivana CARA. Živi u Crikvenici. Zovu je "Žanovica". +1943

KATNIĆ Marija r. 1861. Udala se prvi puta za Ivana CARA, a drugi puta za Luku KATNIĆA. Živi u zaselku Dvorska. Zovu je "Pamprlinka". +1944

STIPANIĆ Marija r. 1861. Umrla je kao djevojka u riječkoj bolnici g. 1883. Pokopana je na Rijeci.

VELJAČIĆ Anka r. 1861. Udala se za Davida MATEJČICA. Umrla je u Crikvenici g. 1933.

14.

Godine 1868. postao je administratorom naše župe domaći svećenik Roko KATNIĆ, pa je ujedno preuzeo i upravu škole kao njen ravnatelj. No već iste godine u mjesecu rujnu otišao je on za župnika u Generalski Stol, a odavde kasnije u Bribir za župnika i kanonika.

Godinu dana prije Roka Katnića došao je u Crikvenicu novi učitelj Vid CENČIĆ koji je ovdje ostao do g. 1873. Ne znamo kuda je otišao. Završio je navodno samoubojstvom.

Iza Roka Katnića preuzeo je župu, a time i ravnateljstvo škole domaći svećenik Aleksandar CAR, poznat po nadimku "Pećina". Car je župnikovao u Crikvenici do mirovine g. 1912. dakle kroz punih 45 godina. Premašio je i Stanka Katnića! Umro je u Crikvenici g. 1913. Na mjestu ravnatelja škole ostao je do g. 1875. jer te su godine škole došle pod svjetovnu upravu i nadzor.

Iza učitelja Cenčića došao je ovamo za učitelja Pavao OŽBOLT, koji je u Crikvenici ostao samo godinu dana. Odavle je premješten u Sušak gdje je postao prvim ravnateljem upravo osnovane pučke škole.

Naš slijedeći učitelj je Franjo SINKO, rodom iz Štajerske. On je došao u Crikvenicu g. 1874. iz Drivenika. Već slijedeće godine postaje ~~on~~ ravnatelj škole. On je prvi ravnatelj svjetovnjak. Iz Crikvenice je premješten u Mrkopalj gdje je umro. Bio je izvanredno sposoban nastavnik, odličan praktičar, pa su njegovi đaci i danas zahvalni svom starom učitelju koji im je dao prvo temeljito znanje i volju da se dalje školaju. Svi naši poznatiji ljudi koji su se istakli u javnom životu, Sinkovi su učenici. Sinko je također bio upravo ženijalan orguljaš. Dok bi župnik propovjedao, on bi spjevao i komponirao kakovu novu pjesmu često vrlo originalnu, pa bi je iza propovjedi odmah iz glave svirao i pjevao! I ovaj je vrijedni čovjek iz Crikvenice bio premješten po kazni... Crikvenica je izgubila jednog od svojih najboljih učitelja samo zato jer se nije sviđao nekomu političkom čovjeku...

15.

Sa godinom Sinkova dolaska u Crikvenicu počinje školska spomenica. Spomenicu je počeo pisati učitelj odnosno kasnije ravnatelj Ivan GROHOVAC, koji je u Crikvenicu došao g. 1885. On je našao podatke od g. 1874. te je prema njima sastavio spomenicu. Čudi nas samo, kako to da nije ni jednom riječju spomenuo učitelja Lukanovića, jer tada je ovaj još bio u sjećanju većine crikveničana, a vjerojatno se je na groblju još mogao naći i njegov grob...

Spomenuti ćemo još kapelans-ketehetu Josipa CRNOBRATA, rodom iz Netretića, koji je kapelanovao kod nas u vrijeme učitelja Cenčića. Kasnije je župnikovao u Lipi /Ogulin/, te napokon postade kanonikom senjskim. Umro je u Karlovcu g. 1924.

16.

Sinko je g. 1876. uzeo učiteljskog pripravnika Julijana MATIJEVIĆA, rodom iz Samobora, za pomoćnu silu. Kada se je ovaj g. 1878. zahvalio na službi namještena je na našoj školi prva učiteljica Marija KOŠĆAK, koja se je kasnije udala za ravnatelja Ivana Grohovca. Ali o svemu tomu priča nam školska spomenica, a mi smo imali prikazati samo ono što je do sada bilo zaboravljeno naime historijat škole od njenog osnutka g. 1797. pa do dolaska Sinkova u Crikvenicu g. 1874.

:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:

Najvažnije zgode iz kasnije školske povijesti prema šk. spomenici su ove:

1898. otvorena je škola u Sv. Jeleni, pa su đaci iz tog sela prestali pohađati našu školu,

1900. posvećena je i predana uporabi nova školska zgrada.

1904. namještena je na našoj školi domaća učiteljica Nada KOSTRENČIĆ kćerka Ivana sveuč. bibliotekara. Služila je u Crikvenici do mirovine g. 1923. Sada živi u Zagrebu.

1926. umirovljena je Anka SERTIĆ naslovna ravnateljica ove škole, koja je služila u Crikvenici 27 godina.

1929. na našoj je školi namješten Ivan CAR prvi domaći učitelj svjetovnjak. Služi na školi i danas. Od god. 1940. upravitelj je stručne produžne škole.

1942. umirovljena je Marija GREGURIĆ r. MAJNARIĆ učiteljica ove škole kroz 37 godina. Posljednjih je 10 godina bila dodjeljena na rad mjesnoj građanskoj školi.

:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:0:

Zaključak

Gregurićev je rad iznimno vrijedan jer ponovno otvara pitanje osnutka i prvih godina pučke škole u Crikvenici. Osim što dodatno potvrđuje Cuvajev navod prema kojem je škola osnovana 1797. godine, rad ističe važnost učitelja i ravnatelja kao ključnih aktera u njezinu utemeljenju i razvoju. Sažimanjem pisama učitelja Lukanovića, Gregurić nam daje uvid u svakodnevicu i teške okolnosti učiteljeva života i rada u obrazovanju, ali i čuva od zaborava ime koje je od posebne važnosti za lokalnu povijest. Popisom učitelja i ravnatelja, njihova imena ostaju zabilježena za suvremene i buduće istraživače, dok crtice o njihovim životima nude pogled u društvene prilike vremena u kojemu su djelovali. U svojoj srži, djelo i danas služi istom cilju koji je autor postavio – kao neophodna dopuna školskoj spomenici i izvor informacija o razdoblju koje u drugom obliku do danas nije sačuvano.

Vrijednost Gregurićeva istraživanja može se promatrati na nekoliko razina. Ono nam pruža cjelovitiju sliku o početcima i ranim godinama pučke škole u Crikvenici, dok se u sažetcima pisama očituju način i izazovi rada u obrazovnom sustavu. Podatci o vođenjima dnevnika, predmetima koje su đaci pohađali, statistički podatci o polaženju nastave i sastavu razreda puno nam govore o stavu tadašnjeg društva prema obrazovanju. Vrijedna je i rodna perspektiva koju Gregurić na više mjesta otvara, kritizirajući otpor javnosti prema školovanju djevojčica, kojem se u svojem radu suprotstavlja posebno izdvajajući imena i kratke životopise „pionirki“, odnosno, prvih učenica crikveničke pučke škole.

Na koncu, objava ovog sažetka važan je doprinos koji, osim što spašava Gregurićev trud od zaborava i fizičkog propadanja same građe, otvara prostor za daljnja istraživanja. Iako je opsežna studija koju spominje izgubljena, objavom ovog sažetka bliže smo vrednovanju Gregurićeva doprinosa crikveničkoj historiografiji i mogućem pronalasku ostatka studije. Osim što rad može poslužiti istraživačima lokalne povijesti i povijesti obrazovanja, buduća istraživanja mogu se usmjeriti na potragu za rukopisima u privatnim ostavštinama ili na komparaciju podataka koje nalazimo u sažetku sa sličnim zapisima u javnim i privatnim arhivima. Na taj bi se način dodatno osvijetlile spoznaje o razvoju obrazovnog sustava kakva danas poznajemo, kao i o ljudima koji su ga oblikovali.

Literatura

CUVAJ, Antun (ur.). 1910. *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.* Naklada Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske Zemaljske vlade, odjel za bogoštovlje i nastavu. Zagreb.

ČOP, Milivoj. 1998. *200 godina postojanja i djelovanja osnovne škole u Crikvenici.* Poglavarstvo Grada Crikvenice i Osnovna škola Vladimira Nazora Crikvenica. Crikvenica.

GOBIĆ, Jasna; VUKELIĆ, Ivan; UREMOVIĆ, Vladimir. 2006. Počeci razvoja talasoterapije i zdravstvenog turizma u Crikvenici. *Acta medico-historica Adriatica* 4/2: 247-258.

HORBEC, Ivana. MATASOVIĆ, Maja. ŠVORGER, Vlasta. Zakonodavni okvir stvaranja modernoga školstva u Hrvatskoj (18. i 19. stoljeće). U: *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Zakonodavni okvir.* Ur. Horbec, Ivan; Matasović, Maja; Švoger, Vlasta. Zagreb. 7–48.

IVANČIĆ DUSPER, Đurđica. 2004. Ratimir Gregurić – jedno neopravdano zaboravljeno ime. *Vinodolski zbornik* 9: 297–302.

LASZOWSKI, Emilij. 1923. *Gorski kotar i Vinodol: Dio državine knezova Frankopana i Zrinskih – mjestopisne i povjesne crtice.* Matica Hrvatska. Zagreb.

ŠVOGER, Vlasta. HORBEC, Ivana. 2017. Opći školski red za njemačke normalne, glavne i trivijalne škole (1774.). U: *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: Zakonodavni okvir.* Ur. Horbec, Ivan; Matasović, Maja; Švoger, Vlasta. Zagreb. 49–84.

UREMOVIĆ, Vladimir. 2002. *Pavlini u Crikvenici.* Adamić; Ustanova u kulturi „Dr. Ivan Kostrenčić". Rijeka – Crikvenica.

Izvori

Muzej Grada Crikvenice (u tekstu: MGC), *Gregurić, Ratimir – Prvih osam decenija pučke škole u Crikvenici* (fotokopija), kut. 246, Z-RUK 005.

Muzej Grada Crikvenice (u tekstu: MGC), *Gregurić, Ratimir – Moj rad na sabiranju historijske građe iz prošlosti Crikvenice i njene uže okolice (uspomene i dnevnici)*, kut. 246, Z-RUK 004.

Muzej Grada Crikvenice (u tekstu: MGC), *Gregurić, Ratimir – Građa za povijest Crikvenice, 1941.,* kut. 246, Z-RUK 001.

Ema Čolaković

Ratimir Gregurić on the beginnings of the primary school in Crikvenica

Summary

The paper consists of a foreword and transcript of a lesser known study by Ratimir Gregurić, an amateur Crikvenica researcher, about the history of the town's primary school. Gregurić completed his study on 13 June 1942, and he gave a summary of it to the school as a supplement to the school's memorial book. Although he had planned to publish an extensive version of the study the end of the Second World War, the manuscript remains lost to this day, so the preserved summary is all that remains of this research project.

During his life, Gregurić prepared several manuscripts tied to Crikvenica's history which were more or less publicly known. In his own study on the history of the school in Crikvenica, Milovoj Čop refers to him by the wrong name, which indicates insufficient knowledge of his work, even though certain later scholars cited his better known texts: Građa za povijest Crikvenice [Sources for Crikvenica's History] *and* Kronika Crikvenice [Crikvenica Chronicle]. *The summary of* Prvih osam decenija škole u Crikvenici [The First Eight Decades of the School in Crikvenica], *stored in the archives of the Vladimir Nazor Primary School in Crikvenica, has been out of the reach of the broader public and researchers for decades, so that Gregurić's contribution to local historiography has not been sufficiently validated.*

Gregurić's text was a result of his desire to correct inaccuracies in the school memorial book, with the aim of ascertaining reliable data on the beginnings of schooling in Crikvenica. His summary includes a brief history of schooling in Crikvenica, detailing the circumstances and manner in which instruction was held from the Middle Ages until the establishment of the primary school, which he asserts – citing available sources and the statements of his fellow citizens – was established in 1797 rather than 1820, which had been previously believed.

Besides the year of its founding, he also stated that instruction was held in an old feudal estate storehouse that was in rather poor condition and that a contract was drawn up when the school was opened which had been lost or destroyed by his time. He also provided information on the first teachers and their official duties. He accorded particular attention to the teacher Toma Lukanović, whose letters he used when compiling his study. By linking state educational policy decisions

with the local situation, he placed the development of the Crikvenica school within the broader context of enlightenment-era reforms at the turn of the 18th into the 19th century, providing an overview of crucial events, personalities and changes that marked its development.

Furthermore, Gregurić explained how instruction proceeded. He compiled lists of subjects by classroom with information on how they were held, statistics on pupils, their regular or intermittent attendance and the ways in which knowledge was evaluated. He focused special attention on the female pupils who attended the Crikvenica school, providing data on the small number of girls who attended and how the ratio between girls and boys changed over the years, accompanied by observations on the social circumstances which influenced their participation in the educational system. Moreover, he compiled a chronological listing of the teachers who taught in the school with the years of their service and brief biographical notes, thereby contributing to greater insight into the professional and social status of teachers in the local community. Given that the objective of Gregurić's work was to present the school's history up to the compilation of the memorial book, the conclusion of his summary contains only a concise overview of the most vital events, without commentary.

The transcript in this paper was edited in compliance with the principle of faithfulness to the original. The original structure of the text and the terminology used by Gregurić have been retained, while only minor linguistic and orthographic interventions were made to facilitate readability. Such an approach served as an attempt to maintain the document's authenticity, but also ensure that it is more clearly understood by contemporary readers.

Keywords: *Ratimir Gregurić, schooling, primary school, Crikvenica, 19th century, history of education*

